

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NASIONALE SENIOR SERTIFIKAAT

GRAAD 12

LANDBOUBESTUURSPRAKTYKE

NOVEMBER 2016

MEMORANDUM

PUNTE: 200

Hierdie memorandum bestaan uit 12 bladsye.

AFDELING A**VRAAG 1****1.1 Meervoudigekeuse-vrae**

1.1.1	C ✓✓		
1.1.2	A/B ✓✓		
1.1.3	A ✓✓		
1.1.4	D ✓✓		
1.1.5	A/B ✓✓		
1.1.6	D ✓✓		
1.1.7	C ✓✓		
1.1.8	B ✓✓		
1.1.9	A ✓✓		
1.1.10	B ✓✓	(10 x 2)	(20)

1.2 Pasitens

1.2.1	C ✓✓		
1.2.2	E ✓✓		
1.2.3	F ✓✓		
1.2.4	A ✓✓		
1.2.5	L ✓✓		
1.2.6	I ✓✓		
1.2.7	J ✓✓		
1.2.8	H ✓✓		
1.2.9	B ✓✓		
1.2.10	D ✓✓	(10 x 2)	(20)

1.3 Korrekte landboukundige term

1.3.1	Tekstuur ✓		
1.3.2	Reënval ✓		
1.3.3	Depresiasie / Waardevermindering ✓		
1.3.4	Seisoenaal ✓		
1.3.5	Mark ✓		
1.3.6	Prys ✓		
1.3.7	Droging/Droog ✓		
1.3.8	Produksieroete ✓		
1.3.9	Sakeplan / Besigheidsplan ✓		
1.3.10	Motivering ✓	(10 x 1)	(10)

TOTAAL AFDELING A: 50

AFDELING B**VRAAG 2: FISIESE EN FINANSIËLE BEPLANNING****2.1 Grondfaktore****2.1.1 VIER beperkende grond faktore.**

- Helling van land ✓
- Grondtekstuur ✓
- Gronddiepte ✓
- Gronderosie ✓
- Klipperigheid van grond ✓ (Enige 4) (4)

2.1.2 DRIE manier om helling te oorkom

- Kontoerploeg ✓
- Gewasstroke / Strookverbouing ✓
- Kontoerwal / klipbanke / ✓
- Minimum bewerking ✓
- Terrasse ✓ (Enige 3) (3)

2.2 DRIE faktore wat keuse van produksiestelsel beïnvloed.

- Winsgewendheid ✓ – die boer moet die potensiële winsgewendheid van die verskillende sisteme ondersoek deur huidige en toekomstige markneigings dop te hou. ✓
- Effektiwiteit ✓ – verhoging in koste van produksieverhouding/laer koste in produksie per eenheid lei tot hoër winsgewendheid. ✓
- Markte ✓ – afstand na die mark beïnvloed vervoerkoste wat winsgewendheid beïnvloed. ✓
- Voedsel beskikbaarheid ✓ – kies die produksiestelsel waar aangeplante weidings en grane benut kan word in die voorsiening van voedsel vir diere. ✓
- Veldtipe ✓ – die veldtipe bepaal die hoeveelheid beskikbaarheid in voedsel vir die dier, in Suurvelddele verloor grasse hulle smaaklikheid en moet byvoeding gegee word tydens winter, waar soetveldstreke hulle smaaklikheid behou ✓. (Enige 3 genoem en beskryf) (6)

2.3 **Onderskei tussen produksiestelsels**

Produksiefaktor	Tipe produksiestelsel		
	Intensief	Semi-intensief	Ekstensief
Tipe skuiling	Diere meestal in permanente geboue/strukture gehuisves ✓	Word tydelik in geboue/strukture gehuisves met toegang tot weiding afgesper met 'n heining. ✓	Geen gebou/struktuur word verskaf nie. ✓
Voedsel-verskaffing	Voedingsrantsoen word daaglik aan diere voorsien regdeur die produksiesiklus ✓	Minder voeding word aan diere voorsien, diere word meer toegelaat om te wei ✓	Geen ekstra voeding word voorsien nie aangesien diere slegs van weidings afhanklik is ✓

(6)

2.4 **Arbeid**2.4.1 **Berekening van maandelikse loon**

- Oortyd = ure × dae × 2 × betaling/uur
 $= 4 \times 2 \times 2 \times R14,22 \checkmark$
 $= R227,52 \checkmark$

OF

$$\begin{aligned} \text{Oortyd ure} &= \text{ure} \times \text{dae} \times 2 \\ &= 4 \times 2 \times 2 \\ &= 16 \text{ ure} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{Oortyd betaling} &= \text{ure} \times \text{hourly rate} \\ &= 16 \times R14,22 \checkmark \\ &= R227,52 \checkmark \end{aligned}$$

- Normale werkstyd = ure/week × weke × betaling/uur
 $= 45 \times 4 \times R14,22 \checkmark$
 $= R2\,559,60 \checkmark$

OF

$$\begin{aligned} \text{Normale ure} &= \text{ure} \times \text{dae} \\ &= 45 \times 4 \checkmark \\ &= 180 \text{ ure} \checkmark \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{Normale betaling} &= \text{ure} \times \text{betaling/uur} \\ &= 180 \times R14,22 \checkmark \\ &= R2\,559,60 \checkmark \end{aligned}$$

- Totale loon = normale werkstyd + oortyd
 $= R2\,560,00 + R227,52$
 $= R2\,787,12 \checkmark$

Rubriek

- Korrekte berekening van oortyd betaling ✓ en korrekte antwoord van berekening ✓
- Korrekte berekening van loon betaling ✓ en korrekte antwoord van berekening ✓
- Korrekte optel van loon en oortyd (slegs antwoord) ✓ (5)

2.4.2 **DRIE redes vir opleiding van werkers**

- Verbeter die vaardighede van werkers ✓
- Wat lei tot hoër produktiwiteit /Hoër inkomste vir boer ✓
- Verseker 'n meer veilige toekoms / hoër inkomste vir werker/ motivering ✓
- Verskaf hoër standaard van werk/ Veiligheidsaspekte ✓
- Om met tegnologiese toerusting te werk
- Maak die werker meer verantwoordelik ✓ (Enige 3) (3)

2.5 **Tabel oor kapitaal**

	Prent		
	A	B	C
Tipe kapitaal	Vaste ✓	Bedryfs-/Vlottende kapitaal ✓	Beweeglike ✓
Definisie van kapitaal	Investering in vaste, langtermyn- en vaste/onroerende bates ✓	Word elke dag gebruik in basies produksie van kommoditeite. Word ook gebruik om laste te betaal ✓	Kan omgeskakel word in kontant. Word gebruik om beweegbare items te verkry ✓
Tipe krediet gebruik	Langtermyn ✓	Korttermyn ✓	Mediumtermyn ✓

(9)

2.6 **Veranderlike- en vaste koste**2.6.1 **Kategorisering van insetkoste**

Veranderlike koste	Vaste koste
Insek- en plaagdoders ✓	Depresiasie ✓
Tydlike werkers ✓	Permanente arbeiders ✓
Bemarkingskoste ✓	Munisipale eiendomsbelasting ✓
Brandstof en smeermiddels ✓ (Enige 3)	Gehuurde bestuur ✓ (Enige 3)

(6)

2.6.2 **Definisies van veranderlike en vaste koste.**a) Veranderlike koste

- Verteenwoordig die gedeelte van totale koste ✓ wat beheer of vermy kan word. In die kort termyn. ✓
- Is onderhewig aan veranderinge ✓ binne 'n kort tydperk in 'n gegewe produksiestelsel. ✓ (Enige 1) (2)

b) Vaste koste

- Is die gedeelte van die koste wat nie vermy of beheer kan word nie. ✓ in die kort termyn ongeag die skaal of intensiteit van die produksie ✓
- Kostes wat dieselfde bly vir 'n sekere tyd ✓ ongeag die hoeveelheid van 'n produk wat geproduseer word. ✓ (Enige 1) (2)

2.6.3 Berekening van veranderlike en vaste koste.

- $\text{Veranderlike koste} = \text{R}10\,000,00 + \text{R}30\,000,00 + \text{R}20\,000,00 + \text{R}10\,000,00 \checkmark$
 $= \text{R}70\,000,00 \checkmark$ (2)

- $\text{Vaste koste} = 150\,000,00 + \text{R}15\,000,00 + \text{R}5\,000,00 + \text{R}50\,000,00 \checkmark$
 $= \text{R}220\,000,00 \checkmark$ (2)

OF gebruik rubriek**(a) Veranderlike koste**

- Korrekte waardes opgetel \checkmark
- Antwoord korrek met eie waardes \checkmark (DA– deurlopende akkuraatheid) (2)

(b) Vaste koste

- Korrekte waardes opgetel \checkmark
 - Antwoord korrek met eie waardes \checkmark (DA– deurlopende akkuraatheid) (2)
- [50]**

VRAAG 3: ENTREPRENEURSKAP, REKORDERING, BEMARKING EN BESIGHEIDSBEPANNING**3.1 Ekonomiese belang van entrepreneurs**

- Entrepreneurs kombineer die faktore om landbouprodukte te produseer en dienste wat in die land benodig word. \checkmark
- Hulle skep werksgeleenthede \checkmark
- Kompetisie tussen entrepreneurs lei tot beter produksie van kwaliteit goedere, produkte en dienste wat teen bekostigbare pryse verkoop word \checkmark
- Suksesvolle entrepreneurs skep rykdom deur in nuwe agri-besighede te investeer \checkmark
- Hulle dra by tot die ekonomiese groei van die land deur meer goedere of produkte te produseer en dienste te lewer / Verkry buitelandse kapitaal \checkmark
- Voedselsekuriteit \checkmark
- Bekendstelling van nuutste inligting tegnologie vir voedsel produksie \checkmark
 (Enige 4) (4)

3.2 Formele en informele bemarkingskanale**Formele**

- Markte met reëls en regulasies vir bemarkbare produkte./Kleinhandelaars met goeie reputasie. \checkmark

EN

- Kleinhandelaars \checkmark
- Koöperasies \checkmark
- Varsproduktemark \checkmark
- Uitvoermarkte \checkmark (Enige 1 as voorbeeld)

Informeel

- Geen reëls en regulasies in bemarking van produkte/aan klein groep onbekende kopers. \checkmark

EN

- Straatverkopers/Smouse \checkmark
- Plaasstalletjies \checkmark
- Spaza-winkels \checkmark
- Vlooiemarkte \checkmark (Enige 1 as voorbeeld) (4)

3.3 Rekords wat deur lewendehaweboer gehou word

- Groeikoersrekords ✓
 - Sterfte-/vrekterekords ✓
 - Voerrekords ✓
 - Geboorterekords/ stock record ✓
 - Medisyne/Inentingsrekords ✓
 - Slagrekords ✓
 - Voeromsettingsrekords ✓
 - Aandeelrekords/Besettingrekords ✓
 - Koei/kalf verhouding by speen ✓
 - Kg geproduseer per hektaar ✓
- (Enige 5) (5)

3.4 Inkomste en uitgawe rekening**3.4.1 Bruto wins**

- Bruto wins = verkope – koste van verkope
= R461 060 – R20 200 ✓
= R440 860 ✓
- (2)

3.4.2 Netto wins

- Netto wins = bruto wins – oorhoofse koste
= R440 860 – R34 000 ✓
= R406 860 ✓
- (2)

3.4.3 Teruggehoue Wins

- Terug gehoue wins = netto wins – ontrekkings
= R406 860 – R210 000 ✓
= 196 860 ✓
- (2)

(2 Punte word toegeken vir elk van die bogenoemde 3.4.1-3.4.3 as sleg die korrekte antwoord voorsien word)

3.5 Balansstaat vir groenteboerdery-onderneming.

BATES		LASTE	
Bedryfsbates		Bedryfslaste	
Kontant	R15 000	Rekening betaalbaar	R100 000
Rekening betaalbaar	R109 000	Skuld betaalbaar	R48 000
Inventaris	R210 000	Langtermynskuld	R108 000 ✓
Vaste bates	R690 000 ✓	NETTO KAPITAAL	R768 000 ✓
TOTAAL	R1 024 000 ✓		R1 024 000 ✓

Rubriek:

- Balansstaat korrek (kan ook ondermekaar wees.) ✓
 - Bates saam ✓
 - Laste saam ✓
 - Netto kapitaal moet bereken wees ✓
 - Moet gebalanseer wees op die einde ✓
 - Korrekte oordra van inligting ✓
- (6)

- 3.6 **Besigheidsplan**
- 3.6.1 **Agri-besigheid-oorsig**
- 'n Algemene opsomming van die besigheid✓/beskrywing van huidige status van die besigheid✓ (Enige 1)
Met verwysing na eienaarskap
 - Aleen✓/
 - Gedeelde eienaarskap✓/vennootskap/koöperasie/maatskappy (Enige 1) (2)
- 3.6.2 **Visie**
- 'n Beskrywing van hoe die besigheid in die toekoms moet wees ✓
- Missie**
- Prosesse wat lei tot die visie ✓
 - Metodes wat die bereiking van die einddoel beskryf ✓ (Enige 1) (2)
- 3.6.3 **Bemarkingsplan**
- Bemarkingsuiteensetting van wat geproduseer gaan word. ✓
 - Insluitende mark navorsing ✓
 - Moontlike markte ✓
 - Advertering en promosie van produk ✓
 - Wyse van vervoer van produk en ✓
 - Prysbeplanning van produk✓ (Enige 2) (2)
- 3.6.4 **Finansiële plan**
- 'n Uiteensetting van die fondse wat benodig word om besigheid te begin en te bestuur ✓
 - Begroting ✓
 - Bronne van kapitaal ✓
 - Verspreiding van fondse✓ (Enige 2) (2)
- 3.7 **Bemarking van Landbouprodukte (Wet 47 van 1996)**
- Om Suid-Afrikaanse boere te beskerm teen onregverdige buitelandse kompetisie.✓
 - Dereguleer vorige kontrole in die landbousektor en elimineer subsidies ✓ (2)
- 3.8 **Vraag en aanbod**
- 3.8.1 **Aanbod**
- Grafiek B verteenwoordig aanbod ✓ (1)
- 3.8.2 **Aanvraag**
- Grafiek A verteenwoordig aanvraag ✓ (1)
- 3.8.3 **Bepaling van prys**
- Die prys word bepaal deur vraag en aanbod ✓
 - Indien aanbod hoog is sal die prys lag wees en vice versa ✓
 - Indien vraag hoog is sal prys hoog wees en vice versa ✓
 - Prys word dan bereken as gelykbreekpunt en koper en verkoper onderhandel/kom ooreen op verkoopsprys. ✓ (4)
- 3.8.4 **Voorspelde prys**
- R27,00 (Laat toe R26,00–R28,00) ✓ (1)

3.9 Direkte bemarking teenoor Kontraktuele bemarking.

BOER A		BOER B	
VOORDELE VIR:		VOORDELE VIR:	
BOER	VERBRUIKER	BOER	VERBRUIKER
Die boer kan voordeel kry uit gunstige mark pryse ✓ Produseerder kan hoër pryse ontvang, bemarkingskoste kan laer wees. ✓ (Enige 1)	Kan pryse onderhandel met die boer ✓ Daar is min wetlike aspekte wat prys kan beïnvloed. ✓ (Enige 1)	Die kontraktuele maatskappy ondersteun die boer soms dmv insette, tegniese vaardigheid, gereedskap en lenings. ✓ Die boer weet altyd hy het 'n mark vir sy produk teen 'n vaste prys. ✓ (Enige 1)	Verseker van hoë kwaliteit produkte gedurende 'n spesifieke tyd. ✓ Word beskerm teen gereelde pryswisseling. ✓ (Enige 1)

(4)

3.10 Definisie van boerderybestuursterme

3.10.1 Kontantvloei

- Is die beweging van fondse binne 'n besigheid. ✓
- Gedurende 'n spesifieke tydperk. ✓

(2)

3.10.2 Omset

- Die totaal van al die verhandelings kwitansies ✓ vir 'n gegewe tydperk ✓

(2)

[50]

VRAAG 4: OES, PROSESSERING, BESTUUR EN AGRITOERISME

4.1 Oes

4.1.1 Oes produk tydens regte stadium

- Hoër kwaliteit produk word verkry ✓
- Voorkom vermorsing ✓
- Hoër pryse kan op mark gekry word ✓

(Enige 1)

(1)

4.1.2 Oes van produk en kwaliteit beheer

- Oes tydens die koeler tyd van die dag ✓
- Hanteer produkte versigtig ✓
- Bemark so gou moontlik na oes ✓
- Stoor produkte korrek ✓
- Maak gebruik van koue stoorplek voor en tydens vervoer. ✓
- Verpak in beskermde/korrekte houers ✓
- Vervoer oornag na bestemming/Gebruik vinniger vervoer ✓
- Voorkom besoedeling van produk ✓

(Enige 4)

(4)

4.2 Vervoer van landbouprodukte**4.2.1 See**

- Groot volume vir uitvoermarkte ✓
 - Produk word nie vinnig sleg nie ✓
- (Enige 1) (1)

4.2.2 Spoor

- Groot volume wat nie vinnig sleg word nie. ✓
 - Plaaslik of na buurlande ✓
- (Enige 1) (1)

4.2.3 Lug

- Hoogs bederfbare voedsel, kleiner hoeveelhede vir uitvoer ✓
 - Lugvervoer is vinnig ✓
- (1)

4.2.4 Pad

- Vinnige aflewering van kleiner hoeveelhede in dorpe/✓
 - Plaaslike voorraad ✓
- (Enige 1) (1)

4.3 Metodes van prosessering

- Versuikering ✓
 - Souting ✓
 - Droging ✓
 - Bevriesing ✓
 - Versapping ✓
 - Konfyt maak ✓
 - Hitte/Sterilisasie/blansjering/pasteurisering ✓
 - Beroking ✓
- (Enige 4) (4)

4.4 Kriteria vir gradering

- Grootte ✓
 - Massa/gewig ✓
 - Kleur ✓
 - Vorm/Stewigheid/fermheid ✓
 - Beskadiging ✓
 - Stadium van ontwikkeling/Rypwording stadium ✓
 - Skoon ✓
 - Suiker inhoud/smaak ✓
- (Enige 4) (4)

4.5 Bemerkingsketting

- 4.5.1 • Varsproduktemark ✓ (1)
- 4.5.2 • Voedselprosessering ✓ (1)
- 4.5.3 • Voedselkleinhandelaars ✓ (1)

4.6 Tipe toeriste

4.6.1 a) **Inkomende toeriste**
Mense/buitelanders wat die land inkom vanaf 'n ander land. ✓ (1)

b) **Uitgaande toeriste**
Mense wat hulle land verlaat en ander lande besoek. ✓ (1)

4.6.2 Agritoerisme bemagtiging

- Skep werksgeleenthede ✓
- Verhoog die lewenskwaliteit van gemeenskappe ✓
- Help om ekosisteem in stand te hou en te bewaar ✓
- Bevorder kulturele uitruilingprogramme ✓
- Ontwikkel entrepreneurskap ✓ (Enige 3) (3)

4.7 Rol van produseerder organisasies

- Doen marknavorsing ✓
- Adverteer en bevorder produkte ✓
- Assisteer die boer oor regulasies/ Beleidsaspekte en markneigings ✓
- Adviesdiens aan boere / Tegniiese ondersteuning ✓
- Finansiële advies ✓
- Bemaking van produk ✓ (Enige 4) (4)

4.8 Redes vir verpakking

- Beskerm teen – mikrobiologiese besmetting, stof, insekte, vog, lig en reuke ✓
- Help met die hantering/storing van voedsel ✓
- Verskaf inligting ✓
- Identifiseer die produk ✓
- Advertering ✓
- Langer rakleefyd ✓
- Waarde toevoeging ✓ (Enige 4) (4)

4.9 Voordele van arbeidsbestuur

- Spaar tyd/werk word vinniger voltooi /Arbeid gerustheid ✓
- Meer effektief/beter produktiwiteit van werkers ✓
- Elke werker verkry meer vaardighede in sy veld van spesialisering en word kundige in sy gebied. ✓
- Toewysing van gereedskap vir elke taak word moontlik. ✓
- Toesighouer sal vertrou wees met elke werker se verantwoordelikheid ✓
- Verbeter veiligheid vir werkers ✓
- Hoër inkomste vir die boer ✓ (Enige 4) (4)

4.10 Boerderybestuursproses

4.10.1 Kontrole ✓ (1)

4.10.2 Beplanning ✓ (1)

4.10.3 Organiseringsprosedure ✓ (1)

4.10.4 Koördineer ✓ (1)

4.10.5 Motivering ✓ (1)

4.11 Motivering**4.11.1 Fisiese behoeftes**

- Sekuriteit/Veiligheid / mediese ondersteuning ✓
- Finansiële en werksekuriteit ✓
- Behuising fasiliteite ✓
- Voedingsplan ✓
- Beskermdede klere ✓
- Ontspanningsgeriewe ✓
- Vervoer ✓

(Enige 3) (3)

4.11.2 Sielkundige behoeftes van plaaswerkers.

- Aanvaarding deur ander/menseregte ✓
- Waardering ✓
- Erkenning vir prestasie ✓
- Selfverryking/vervuldheid ✓

(Enige 2) (2)

4.12 Faktore wat die ekonomiese lewensvatbaarheid van 'n boerdery bepaal

- Produksie/opbrengs per ha – goeie bestuur lei tot hoër opbrengs per ha hoe meer lewensvatbaar sal die boerdery wees. ✓
- Prys per eenheid/produk – hoe hoër die produkpryse hoe meer lewensvatbaar sal boerdery wees. ✓
- Insetkoste – laer insetkoste sal boerdery meer lewensvatbaar maak ✓

OF

- Produksie/opbrengs per ha – swak bestuur lei tot laer opbrengs per ha, hoe minder lewensvatbaar sal die boerdery wees ✓
- Prys per eenheid/produk – hoe laer die produkprys hoe minder lewensvatbaar sal boerdery wees. ✓
- Insetkoste – hoër insetkoste sal boerdery minder lewensvatbaar maak ✓

(3)
[50]**TOTAAL AFDELING B: 150**
GROOTTOTAAL: 200